

بقلم: دکتر علی غروی

استاد دانشسرای عالی سپاه دانش

تاریخچه

مختصر

باز نامه

نویسی

و

معرفی

چند

باز نامه

توجه به جانوران و تحقیق و مطالعه در احوال آنها از قدیمترین رشته‌های علمی بشری است . در آن زمان که بشر از گوشت جانوران برای تغذیه استفاده می‌کرد و کشاورزی نمی‌دانست بر آن شد تا وسایلی فراهم کند که کار صید آسان تر شود . و از این روی کم کم پاره بی از جانوران را در شکار بکار برد .

پس از چندی کشاورزی و اهلی کردن جانوران تحولی در زندگی او پدید آورد .

دیگر نیازی نبود تا مدت ها بدنبال شکار برود و با کوچ کردن گله‌های شکار او کوچ کند از دانه گیاهان و گوشت جانوران اهلی استفاده می‌کرد و شکار اهمیت خود را از دست داده بود از این بیعد شکار نه بقصد تغذیه بلکه تفنن و زور آزمائی به پادشاهان و امراء و بزرگان قوم اختصاص یافت و آئینی پیدا کرد.

تا آنجا که پادشاهان ساسانی در جمع خدم و حشم خویش صنی از بازداران و یوزداران

و سگبانان داشتند و تعداد جانوران شکاری گاه از هزار افزون بود .
چنان که شکرگان بهرام گورافزون از پانصد و خسر و پریز نزدیک به هزار
و هفتصد بوده است (۱)

و هنگامی که یزدگرد آخرین شهریار ساسانی از عراق میگریخت در جمع
خدموی هزار یوز دار و هزار باز دار بود (۲)
بخاطر این علاقه پادشاهان و بزرگان و به اشارت ایشان، صاحبان تجربه
کتابهای متعدد زیر عنوان بازنامه، شکارنامه، صیدنامه در بازداری و آیین شکار
نوشتند .

این کتابها که در صفحات بعد تعدادی از آنها معرفی خواهد شد از جهات
زیر قابل مطالعه و بررسی است:

زبان فارسی - آداب و رسوم و معتقدات - جانورشناسی - پزشکی
جانوران و بالاخره آگاهی از راههایی که برای تربیت جانوران به کار
می رفته است .

در پیدا شدن جانوران شکاری یا شکره و آیین شکره داری روایات
مختلف وجود دارد. آن گونه که شاهنامه نقل می کند تهمورث اول کسی بود که
به آن توجه داشته است او از میان ددان سیه گوش و یوز و از مرغان بازو شاهین را
آورد و تعلیم داد (۳).

صاحب فارسنامه ابن بلخی می نویسد:

گویند تهمورث اول کس بود که «خط پارسی نهاد و زینت پادشاهان ساخت
از اسبان برنشستن و بارها بر چارپایان و اشکره ها از بهر نخجیر بدست
آوردن» (۴)

۱- شاهنامه فردوسی چاپ دبیرسیاقی ج ۴ ص ۱۸۷۶-۷۷ و ج ۵ ص

۲۴۷۸-۷۹.

۲- سنی بلوک الارض و الانبیاء .

۳- شاهنامه فردوسی بکوشش دبیرسیاقی ج ۱ ص ۳

۴- فارسنامه ابن بلخی چاپ اروپا ص ۲۸

علی بن منصور نویسنده صیدنامه ایلخانی (معاصر طغا تیمورخان که از ۷۳۷ تا ۷۵۴ در خراسان و جرجان پادشاهی داشت) و خدایارخان داودعباسی نویسنده کتاب **صیدالمراد فی قوانین الصیاد** مشهور به بازنامه عباسی که بعداً درباره این دو کتاب سخن خواهد رفت اولین کتاب را که درشکره داری تألیف شده به جمشید نسبت می دهند. وی اکثر از مرغان جوارح و ددان و حیوانات وحشی را مسخر کرد و برای هر یک نامی مقرر کرد و هیچ کار بهتر از جانورداری پیش او نبود و می خواست که این علم از ویادگار بماند اول کتابی که در این فن ساختند. اوساخت. (۱)

صاحب صیدالمراد عقیده دارد که بازنامه جمشید مآخذ همه بازنامه های عربی و یونانی است منتهی هر قوم در آن تصرف کرده و افزوده اند. در قرنهای اول اسلامی تعداد بسیار بازنامه از هندی و رومی و پارسی و سفدی و ترکی در دست بازنامه نویسان بوده است. ابوالحسن علی بن احمد نسوی از دانشمندان قرن پنجم هجری در مقدمه بازنامه خود می نویسد: و کتابها که اندرین علم ساخته اند چون شکارنامه سامانی و سفدی و هندی و رومی بدست آوردیم و خواندیم و تجربه نمودم (۲)

ابن الندیم در الفهرست به چند کتاب اشاره می کند: کتاب البزاة للروم - کتاب البزاة للترك - کتاب البزاة للمفرس - کتاب البزاة للعرب ، بدون ذکر نام مؤلفشان و ظاهراً این کتابها طی سالهای دراز فراهم آمده بدون آن که مؤلف یا مؤلفانش معلوم باشند و مآخذ همه بازنامه نویسان بوده است. در بازنامه موزه بریتانیا کتابی به استادان بابل منسوبست که دوراوی آنرا دیده و قسمتهایی را نقل کرده اند.

همچنین قسمتهایی از بازنامه خاقان اعظم ملك ترك در این کتاب آمده

۱- مقدمه صیدالمراد چاپ کلکته (۱۹۰۸م) و صیدنامه ایلخانی خطی

کتابخانه مجلس ورق ۲۴

۲- بازنامه نسوی نسخه خطی کتابخانه ملك ورق ۲

است (۱)

درصیدالمرادفی قوانین الصیاد کتبی چند در صید و شکره نام برده شده از آنجمله بازنامه بقراط و رساله جالینوس و بازنامه جاماسب و صیدنامه ابوزکریا (۲)

درروایات ایرانی چنانکه گفته شد نخستین کتاب را به حمشید نسبت داده‌اند اما درحقیقت نخستین کتاب دراین فن درعهدساسانیان وزمان نوشیروان تألیف شد. داستان آن را صاحب صیدنامه ایلخانی چنین آورده است: پس طلب فرمود (نوشیروان) ابودرجمهر را و گفت چنان خواهیم که به اطراف عالم فرستی و کتب و رساله که در این فن ساخته‌اند جمع گردانی و بزبان پهلوی ترجمه کنی.....

ابودرجمهر آنچه دانست و ازاستادان معلوم کرد. جمع کرد و کتاب بازنامه نوشیروانی نام نهاد (۳)
در این کتاب همچنین رساله‌یی در بازداری به برزجمهر منسوب شده است. (۴)

ظاهراً دانشمند مشهور قرن پنجم هجری ابوالحسن علی بن احمد نسوی یانسایی که ناصر خسرو درری به خدمت وی رسیده است بازنامه‌یی از پرویز ملک پارسیان در دست داشته و در کتاب خود قسمتهایی از آن را نقل می کند. (۵)
و نیز کتابی در همین زمان از بهرام بن شاپور در دست بوده و قسمتهایی از آن در بازنامه موزه بریتانیا آمده است (۶) (نا تمام)

۱- بازنامه موزه بریتانیا نسخه عکسی کتابخانه مرکزی دانشگاه ص ۹.

۲- صیدالمراد چاپ کلکته ص ۱۸

۳- مقدمه همین کتاب.

۴- صیدالمراد ص ۱۸

۵- بازنامه نسوی کتابخانه ملک ورق ۴۳

۶- بازنامه موزه بریتانیا نسخه عکسی کتابخانه مرکزی ورق ۹